
INDONEZIJA

HARIJATI SUBADIO

Dopustite mi da ovo izlaganje počnem podacima koji su vam možda i poznati: Indonezija se prostire na preko 13.000 ostrva (prema nedavnom izveštaju naše mornarice, 13.677 većih i manjih ostrva). To prostranstvo iznosi 5.110 kilometara u dužinu i 1.888 kilometara u širinu. Gustina stanovništva je vrlo visoka: 145 miliona ljudi živi na nekih 3000 ostrva.

Pored toga, u Indoneziji žive brojne etničke grupe sa preko 300 jezika i dijalekata i odgovarajuće brojnom raznovrsnošću običaja, tradicija, religija i verovanja. Indonezijski arhipelag smešten je između dva kontinenta — Azije i Australije, i dva okeana — Velikog i Indijskog. To je učinilo da Indonezija od davnina bude značajna veza između kontinenata, značajna raskrsnica puteva i uticaja. Prirodno je da su takve prilike uticale na našu kulturu, njene izgledе i razvoj.

Jedan pogled na indonežansku istoriju otkriva tragove kineskih običaja i konfućijanstva, indijske kulture i religija, islamskih uticaja iz arapskih zemalja, i hrišćanstva koje su doneli Evropljani. Ti su uticaji upijani i stapani s lokalnim shvatanjima na način koji je davao sasvim poseban kulturni učinak. Sociokulturološka istraživanja običaja i jezika indonežanskih etničkih grupa govore o tim brojnim slojevima i dubinama. Tokom devetnaestog veka, kada su takozvane orijentalne studije bile u procvatu, evropski naučnici ostali su iznenađeni razlikama koje su utvrdili kada su poredili našu kulturu sa kulturom svojih zemalja, kao i kad su te lokalne kulture poredili među sobom: razlike su uočavane i između pojedinih ostrva.

Danas pojam orijentalnih studija nije više u modi — naučna građa deli se na odgovarajuće naučne discipline. Naša proučavanja pokazala su da mnogi indonežanski jezici i dijalekti pripadaju istoj porodici jezika: malajsko-polinežanskoj jezičkoj grupi koja se prostire i šire od indonežanskog arhipelaga, od Madagaskara do Filipina. Pored toga, određena osnovna sličnost uočena je i među različitim običajima, tradicijama, vero-

vanjima. Grb Indonezije i moto na njemu sve-
doče o tom saznanju: iako podeljeni ipak smo
jedno, što se obično prevodi kao „jedinstvo u
različitosti”. Mnoge etničke grupe, ali zajednička
osnova. Zbog toga iznalaženje te zajedničke os-
nove i nije predstavljalo problem. U ustavu iz
1945. godine (kada je Indonezija stekla nezavis-
nost) jasno stoji da lokalni običaji i tradicije
čine osnovu na kojoj se razvija nacionalna kul-
tura.

Kultura treba da ima vlastiti identitet. Politika
razvoja nacionalne kulture mora se zato s pu-
nom pažnjom odnositi prema vrednostima koje
su nam ostale od davnina. Uticaji stranih kul-
tura i učinak modernizacije moraju se uskladiti
sa nacionalnim identitetom i sa opštim načelima
naše kulture. Mi u Indoneziji imamo određena
načela sadržana u nacionalnoj ideologiji, koja
izražavaju veru u boga, toleranciju, humanost,
demokratiju i u društvenu pravdu — sve prime-
rene sastavu stanovništva. Mi tu ideologiju na-
zivamo „četiri načela”.

Od samog sticanja nezavisnosti Indonezija ima
jedan određen stav: nastoji na tome da mi nismo
religiozna, teokratska država pošto ni jedna re-
ligija nije odabrana da bude državna religija,
čak ni preovlađujuća religija u zemlji. Većinu
našeg stanovništva čine muslimani (80—90%), pa
ipak, naš Ustav daje isto pravo svim religijama
i lokalnim verovanjima. Rekoh već da smo zemlja
brojnih religija i lokalnih verovanja. Ta lokalna
verovanja, koja potiču od davnina, takođe su
priznata (pod uslovom da nije reč o pukom praz-
noverju). Ukoliko su u skladu sa osnovnim na-
čelima naše nacionalne ideologije, sve te religije
i lokalna verovanja priznati su i data su im jed-
naka prava.

Dalje, u oblikovanju svoje kulturne politike In-
donezija mora da se rukovodi i opštom nacio-
nalnom politikom iz jednostavnog razloga što
kultura nije nezavisna od ostalih oblika orga-
nizacije života. Između kulture i razvoja, kao
god i između kulturnog identiteta i razvoja
zemlje, povezanost je očigledna. Moraju se, pri
tom, imati u vidu i nepoželjni kulturni uticaji.
Jer, s jedne strane, da bi bio uspešan, razvoj
mora imati podsticajnu kulturnu osnovu. Ako se
ljudi protive razvoju, odnosno ako ne prihvataju
novu tehnologiju, na primer, to znači da ne po-
stoje kulturno povoljna sredina za razvoj. S dru-
ge strane, razvoj može imati i negativne učinke,
a ovi se daju razrešiti jedino kroz kulturu. Zato
i kažemo da nam je potrebna kultura koja će
podsticati razvoj, i razvoj koji se može osloniti
na postojeću kulturu. Ukratko, Indonezija je ori-
jentisana na dinamički tip nacionalne kulture.
Mi nastojimo da razvijamo kulturu izraženog

identiteta, koja će biti u stanju da odoleva spoljašnjim uticajima, ali koja će u isto vreme biti i otvorena za primanje pozitivnih uticaja koji mogu doprineti materijalnom i duhovnom napretku zemlje. U takvoj kulturnoj politici razvijanje nacionalne kulture podrazumeva zaštitu i upotrebu nacionalnog jezika na svim nivoima i u svim prilikama u kojima se radi o istupanju nacije.

U ovom smislu Indonezija je srećna da ima jedan nacionalni jezik, iako pored njega postoji još 300 lokalnih jezika i dijalekata. Još od 1928. godine mlađe generacije počele su da se opredeljuju za taj nacionalni jezik i da ga povezuju sa idejom o nezavisnosti. Malajski jezik bio je prvobitno korišćen na Sumatri, ali se od XIII i XIV veka, zahvaljujući trgovini, koristio širom Indonezije. Kada je zbog toga izabran za nacionalni jezik nezavisne Indonezije, tome se niko nije protivio. Iskustvo nekih zemalja u kojima je kao nacionalni izabran jezik većine, naučilo nas je da se manjine tome suprotstavljaju. Mi smo odabrali jezik najmanje grupe, ali zato jezik koji je koristila čitava Indonezija.

Međutim, iz takve politike ne proizlazi da treba zapostaviti lokalne jezike i dijalekte, jer su oni značajan izvor iz kojeg se nacionalni jezik obogaćuje i razvija. Napominjem da je malajski prvobitno bio siromašan jezik i da njime nisu mogle da se izraze tekovine savremenog razvoja zemlje. Morali smo smišljati nove reči, od kojih neke potiču iz modernih stranih jezika, a neke — kao u slučaju psihologije i filozofije — iz lokalnih jezika i dijalekata, posebno javanskog. Zbog toga se lokalni jezici ne zapostavljaju i ne dopušta se da izumru.

U istom smislu nastojimo da sačuvamo i lokalnu tradicionalnu umetnost, i kao nacionalnu kulturnu baštinu i kao izvor ili osnovu razvoja nacionalne umetnosti. Kroz kulturnu politiku nastojimo da sačuvamo ono čime raspolažemo i time podstičemo dalji razvoj nacionalne umetnosti oslonjene na lokalne tradicije, kao god što podstičemo i potpuno nove oblike umetnosti, što govori da smo otvoreni i prema spoljnim uticajima.

Nacionalna kulturna baština mora se štititi i čuvati kao deo ukupne kulture naše zemlje. Na taj način se, pored ostalog, ističe i identitet nacionalne kulture. Da budem jasnija: svako od vas je verovatno čuo za jedan od najstarijih budističkih hramova, Borobudur. Uz pomoć UNESCO-a hram je restauriran jer je šezdesetih godina pretila opasnost da bude potpuno uništen. Mi čuvamo te starine, a iz navedenog primera mo-

žete videti kako se ne opredeljujemo samo za jednu određenu religiju. Na isti način obnavljamo i hindu hramove, džamije i hrišćanske crkve.

Mogli biste sada da me upitate ko je odgovoran za sprovođenje ovakve politike. Mi imamo Ministarstvo obrazovanja i kulture. Kroz to ministarstvo vrše se neophodna usklađivanja na državnom nivou. Naravno, pored državnih postoje i mnoge privatne institucije koje se bave kulturom. Dakako, kako god oblikovana, kulturna politika mora biti povezana sa obrazovanjem. Ja sam govorila o vezi između kulture i razvoja, a sada bih se usredsredila na vezu između kulture i obrazovanja. Putem obrazovanja prenose se tradicionalne vrednosti. Zbog toga i imamo jedinstveno ministarstvo koje usklađuje obrazovanje i sprovodi kulturnu politiku. U obrazovni sistem uključeni su i privatni obrazovni centri te iz potrebe za jedinstvenim standardima i njihov rad spada u nadležnost ovog ministarstva. Ukoliko te privatne organizacije nemaju dovoljno novaca, ili im nedostaju nastavnici, onda se Ministarstvo stara da se poštuju standardi. Pa ipak, postoje još uvek škole koje su ispod usvojenih standarda i vlada pokušava da im pomogne da dostignu potreban nivo.

Odeljenje za kulturu ovog Ministarstva bavi se klasičnim područjima kulture — umetnostima, književnošću, muzejima, arheologijom — ali i lokalnim verovanjima. Mi, doduše, imamo posebno Ministarstvo religija, ali se lokalna verovanja ne tretiraju isto kao i religije.

Ukoliko biste me zapitali koji su osnovni ciljevi naše kulturne politike, istakla bih u prvom redu potrebu za praktičnošću. Pre svega, neophodno je da inventarišemo nacionalnu kulturnu baštinu i da oformimo odgovarajuću dokumentaciju. Postoji potreba za zaštitom i ispitivanjem tog materijala. Pored toga, smatramo veoma značajnim da unapređujemo i razvijamo nacionalni jezik, a to nalaže obrazovanje posebnih stručnjaka. Pri tom, ne treba zaboraviti da pored nacionalnog ima još 300 jezika i dijalekata. Moramo se boriti da uzdignemo nacionalni jezik na nivo na kome će ga svako govoriti i pisati na njemu. Zatim bih istakla usmerenost na proučavanje istorije i pisanje i izdavanje knjiga koje se bave nacionalnom istorijom.

Ovaj kratak pregled mogla bih ovde prikinuti, a vama ostaviti dovoljno vremena za pitanja.

Pitanje: Ja se po malo bavim proučavanjem Indonezije i jedno pitanje stoji mi još uvek bez odgovora. Vi ste u početku izlaganja istakli vezu između kulture i razvoja, zatim brojne uticaje od kojih je svaki ostavio traga na kulturu Indone-

zije. Ukazali ste na to da je manjinski, malajski jezik zbog široke upotrebe prihvaćen kao nacionalni. Posebno ističete da je od 1945. godine došlo do sve jačeg isticanja autentičnog u vašoj kulturi. Međutim, ja u pisanom materijalu, u historijama koje su pisali uglavnom holandski autori, nisam nailazio potvrde o izraženosti tog autohtonog momenta. Zbog toga bi se moje pitanje odnosilo na povezanost nacionalnog identiteta sa savremenim tokovima razvoja.

H. Subadio: Postavili ste pitanje o autentičnom u našoj nacionalnoj kulturi i istakli ste da ga je teško otkriti u pisanim izvorima. U zemlji kakva je Indonezija osnovna kultura ne ispoljava se jedino kroz pisane izvore. Mi već raspoložemo bogatom i raznovrsnom dokumentacijom o usmenoj tradiciji koja je prikupljena iz svih oblasti Indonezije. Na osnovu te usmene tradicije i Holandani su došli do zaključka da među varijetetima postoje osnovne sličnosti. U prvom redu, u knjigama hindu i hindu-javanske kulture ne može se naći ništa o indonežanskoj kulturi. Ali, kada se okrenemo usmenim predanjima, što su, takođe, činili Holandani, vidimo da se neka osnovna sličnost proteže na sva ostrva. Mi to objedinjujemo pojmom malajsko-polinežanske kulture. Ovde bih još dodala da i u UNESCO-u postoji program za takozvanu malajsku kulturu, što govori o postojanju tih zajedničkih osnova.

Već sam istakla da su svi spoljni uticaji — kineski, arapski, hindo-arapski i drugi — bili upijeni na način koji je povezivao i mešao novo sa onim što je prethodno davalo boju indonežanskoj kulturi. Ako na primer, pogledate naše igre i upoređujete one sa severa, sa onima na zapadu ili istoku zemlje, videćete da su, na primer, pokreti nogu isti, a jedino na Javi i Baliju možete da uočite izrazite razlike. Međutim, na Javi i Baliju uočavate neke pokrete nogu u igri koje možete prepoznati i u igrama sa drugih ostrva. Moram Vam zato preporučiti da ponovo dođete u Indoneziju i da proučite dokumentaciju kojom raspoložemo, a pošto govorite indonežanski moći ćete da čitate originale, pa ćete videti da osnovna sličnost ipak postoji.

Drugi deo Vašeg pitanja odnosi se na ulogu nacionalnog kulturnog identiteta u savremenom razvoju zemlje. Tu se moraju imati u vidu određene teškoće. Mogu Vam navesti jedno svoje iskustvo. Na Baliju su postojale zmijske koje su uništavale pacove po pirinčanim poljima, tako da su pacovi bili potpuno istrebljeni. Međutim, sada više nema tih zmijski, jer su ljudi pokazali veliko interesovanje za zmijsku kožu, pa se Bali najednom napunio pacovima i miševima. Tada je Svetska zdravstvena organizacija

ponudila da pošalje otrov za pacove kako bi se ljudima pomoglo da ih se otarase. Međutim, uspeh je izostao, jer se ispostavilo da seljaci sa Balijske dele jedno praznoverje po kojem će, ako se pacov ubije pre zalaska sunca, na istom mestu sledećeg jutra da se pojavi dvadeset novih pacova. U sličnim prilikama prvo treba razgovarati s ljudima, pa tek pristupiti akciji. U pitanju je kultura koja se mora uzeti u obzir. Zbog toga su vlasti i obavile potrebne razgovore sa seoskim starešinama i religijskim vođama. Na slične primere nailazimo svakodnevno. Vi kažete ljudima da će uz pomoć mašine, na primer, dobiti vodu, jer je na tom području nema, a oni sumnjaju da je to u redu jer njihovi preci nikada tako nešto nisu činili, već su čekali na kišu i molitvama je prizivali, pa im zato nije jasno kako nešto treba stavljati u zemlju da bi se ispumpala voda. Tim se ljudima novina mora objašnjavati, i u tome se i sastoji pristup kulturi i kroz kulturu. To sam i imala na umu kad sam govorila o povezanosti naše kulturne politike i ukupnog razvoja zemlje. Moramo da stvorimo okolnosti koje će pogodovati razvoju. Ali, kada naiđemo na prepreke, moramo ih rešavati kroz kulturu.

Pitanje: Rekli ste da imate jedan nacionalni jezik. Možete li nam nešto reći o pismu? Kako ste odabrali pismo? Moje drugo pitanje odnosi se na zaštitu kulturnih dobara. Možete li bliže da nam objasnite kako je ta zaštita organizovana?

H. Subadio: Mi koristimo abecedu. Tu nema teškoća, jer je abeceda bila prihvaćena još u holandska kolonijalna vremena. Trenutno postoji opasnost da javansko i buginesko pismo izađu iz upotrebe. Javansko pismo proučava se jedino na univerzitetu. Inače, sve je pisano abecedom, čak i u lokalnim jezicima.

Što se zaštite regionalne i originalne kulture tiče, mi nastojimo da zaštitimo sve što je vredno. I u našem Ustavu je zapisano da moramo štiti regionalne kulture. Sredstva za zaštitu obezbeđena su posebnim fondovima pri Ministarstvu obrazovanja i kulture — fond za igre, muziku i slično. Zaštićuju se vrhunske vrednosti, ili ono za šta se misli da može izumreti ukoliko se ništa ne učini.

Pitanje: Da li zaštita originalne kulture podrazumeva pomoć namenjenu lokalnim jezicima?

H. Subadio: To jeste problem, jer ako želite da svi ljudi nauče nacionalni jezik u školskom dobu, postoji opasnost da regionalni jezici odumru. Ali, kako vidimo na Javi, na primer, ljudi su bilingvisti. Ja potičem sa Jave i govorim oba jezika. Isti je slučaj sa mnogim drugima,

ali, dakako, nešto se mora učiniti. Regionalni jezici uče se u školama do trećeg razreda, a kasnije mogu se čitati novine na regionalnim jezicima. Ja sam pomenula preko 300 lokalnih jezika i dijalekata. Međutim, svi ti jezici nemaju svoje pismo. A što se novina tiče, postoje javanske, balijske, sunamijske, akineške i druge. Činimo sve što možemo, ali ipak starije generacije optužuju vladu da ne vodi dovoljno računa o lokalnim jezicima i dijalektima.

Pitanje: Govorite o jedinstvu u različitosti. To je zaista zanimljiv svetski problem. Moje će pitanje biti vrlo kratko: ko su ljudi koji pomažu vlastima, ljudi koji grade mostove između regionalnih i nacionalnog jezika? Postoje li neke posebne grupe pri univerzitetima koje proučavaju tu problematiku? Mislim na kulturnoantropološke i slične studije.

H. Subadio: Nacionalni jezik uči se u školi. Za regionalne kulture na univerzitetima postoje posebne grupe kao što su antropologija, sociologija i slične nauke. Postoje i centri za proučavanje regionalnih kultura. Na univerzitetu u Djoki, na primer, na centralnoj Javi. Vidite, na ostrvu Java nalazi se Džakarta, zaista star grad. Nekada je bio prestonica javanskih kraljeva. U Džakarti postoji centar za javansku kulturu. Na većini univerziteta postoje odeljenja za klasične jezike, za naše klasične jezike. Na primer, na Univerzitetu Indonezije u Džakarti postoji odeljenje za indonežanski, a odmah do njega odeljenje za regionalne jezike — za sunamski, javanski i druge. Kao što rekoh, činimo sve što možemo.

Pitanje: Možete li da nam odgovorite koliko u Indoneziji ima nepismenih? I još jedno pitanje: ja sam čitao mitove i legende Papuanaca, pa me interesuje da li su ti domorodački mitovi koji su postojali ranije, pre islamističke i budističke epohe, sakupljeni?

H. Subadio: Nepismenost je vrlo velika. Pre nekoliko godina mislilo se da smo iskorenili nepismenost, ali nije tako. To je jedan od prvih zadataka kojem se posvetilo Ministarstvo obrazovanja i kulture. Ne znam tačne procenete, ali znam da su visoki. Zbog toga borbu protiv nepismenosti i smatramo jednom od najvažnijih. U okviru Ministarstva za obrazovanje i kulturu, ali i u okviru ostalih ministarstava postoje odeljenja, koja se nalaze na oblasnom i lokalnom nivou u kojima se ljudi bez škole obučavaju usmeno i putem knjiga. Mi to zovemo permanentnim obrazovanjem. Postoje takozvani obrazovni paket-aranžmani: ako se izvrši osnovno obrazovanje automatski se može ići dalje. Činimo napore da propagiramo i tehničko obrazovanje. Pomenuli ste Papuance — Iriamce. Ako sa takvim obrazovnim paket-

-aranžmanom odete njima, oni vas neće razumeti. Zbog toga počinjemo s nekom vrstom manuelne obuke. I tek potom prelazimo na opismenjavanje. Znaite kako je, ne želi svako da se opismeni, pogotovu kad ne zna šta bi dalje s tim znanjem. Zbog toga je ubedenje da je nepismenost iskorenjena i bilo pogrešno. Naučiti ljude slovima ne znači i opismeniti ih.

U vezi sa prehindu mitologijama mogu Vam reći da postoje razne institucije, univerziteti i lokalna odeljenja Ministarstva, koja se bave sakupljanjem mitologija. Čak i kad čitate starojavanski, kao potku ćete uočiti hindu mitologiju, a u slojevima ispod ovog pravu mitologiju naše zemlje koja je od dve potonje različita. U stvari, hinduizam kakav postoji na Baliju, na primer, ni ne možete naći u Indiji. Lokalna kultura ga je na poseban način upila, pa se zato i razlikuje od hinduizma u Indiji. I u drugim tradicionalnim predanjima uvek ćete kao potku naći filozofiju koja nije sasvim indijska.

(Prevela s engleskog RUŽICA ROSANDIĆ)

